

PROJECTE TERRITORIS SERENS

PROPOSTA ÀMBIT D'ACTUACIÓ TERRITORI I ENTORN

GeoServei

Projecte Territoris Serens

Proposta àmbit d'actuació:

TERRITORI I ENTORN

Juliol de 2008

Realització:

 GeoServei S.L.
PROJECTES I GESTIÓ AMBIENTAL

Montserrat Ventura Pujolar

Geògrafa UdG

Doctora en Geografia UdG

Joan Solà i Subiranas

Geòleg UAB

Màster Enginyeria i Gestió Ambiental UPC

Índex

1. BASES DEL PROJECTE	1
2. LÍNIES D'ACTUACIÓ	4
2.1. Principis i objectius	4
2.2. Mètode i procediment	6
2.2.1. Línies d'actuació en planificació territorial	6
Línia 1. Adaptació dels desenvolupaments urbanístics	9
Línia 2. Preservació d'espais lliures singulars	13
2.2.2. Línia d'actuació en gestió territorial	19
Línia 3. Recuperació dels treballs col·lectius pel paisatge	19
3. DESENVOLUPAMENT I AGENDA	23
3.1. Desenvolupament	23
3.2. Agenda	24
4. ANNEXOS	27
Annex 1. Justificació d'un model de territori diferent	28

Annex 2. Presentació d'iniciatives singulars en sostenibilitat .....

38

Annex 3. Il·lustracions 46

1. BASES DEL PROJECTE

L'actuació que proposem des de l'àmbit TERRITORI I ENTORN sorgeix com a resposta a 6 punts, o aspectes de reflexió, valorats i interioritzats durant la fase de conceptualització de Territoris Serens:

Punt 1. La inquietud per les inèrcies urbanístiques que els territoris del Bisaura, Cabrerès, Lluçanès i Moianès van posar de manifest en la diagnosi per la *Generació d'un model de desenvolupament per a Territoris Serens*, proposta 12 del Pla d'Innovació d'Osona (2007):

“L'emergència d'una societat urbana en un medi rural ha de fer repensar el model de creixement de la segona corona territorial d'Osona. La Plana (la primera corona) concentra el major nombre de les activitats econòmiques i ja presenta alguns problemes específics derivats d'una baixa planificació de les activitats econòmiques, socials, culturals i urbanístiques des d'una perspectiva supramunicipal. Si no es disposa d'un model alternatiu, la lògica de la Plana s'estendrà per tot el territori, malmetent identitats amb dinàmica pròpia, que podrien enriquir-se mútuament de forma complementària” (p. 62).

Punt 2. El requisit de la direcció del projecte de vincular una última proposta pragmàtica a un primer exercici de reflexió, recerca, innovació i risc intel·lectual (pas de la teoria a la teoria aplicada), en base a dues premisses clau:

- treballar en la definició d'un “territori ideal” prescindint del “territori actual”, amb la prioritat d'adaptar la realitat (present) i no el model (futur), i
- dotar a Territoris Serens d'identitat, condició i compromís perquè no esdevingui únicament una marca comercial o turística.

Punt 3. Els arguments treballats pel document de deliberació sobre la necessitat d'un model de desenvolupament territorial diferent, rural i serè (vegeu **annex 1**), amb dues consideracions genèriques a extreure:

- En la nostra societat, on el temps, l'espai i els recursos es consumeixen de pressa, succeeix que a més velocitat, més cerquem la pausa, la tranquil·litat, la serenitat. I sens dubte, a on més i millor es pot garantir, preservar i oferir aquests valors és en el món rural. Calma i moderació en temps d'acceleració i desmesura per un sentit i estil de vida més humà i ambientalment més correcte.
- Els nostres territoris rurals tenen el repte de poder, entre altres: afrontar les pressions i l'avenç de les àrees metropolitanes, aturar l'abandonament del paisatge en les matrius agrícola i forestal, possibilitar viure i treballar en el mateix territori,

desvincular-se de la correlació: menys població - menys serveis/finançament, i enfortir les relacions socials i les iniciatives col·lectives.

Punt 4. L'aprenentatge extret de l'estudi d'iniciatives singulars en sostenibilitat, sigui de moviments/organitzacions i projectes o bé de conceptes i eines de treball (vegeu **annex 2**), a destacar els motius d'especial atenció:

- **Cittaslow**: l'origen (3 alcaldes italians i l'associació Slow food) i la filosofia (viure bé i viure a poc a poc - afanyar-se lentament).
- **Territori lenti**: el concepte (territoris alternatius al desenvolupament economicista).
- **Smart growth network**: l'objectiu (no renunciar a créixer ni a fer-ho lentament, sinó de manera *smart*) i els criteris urbanístics (Delaware Valley Smart Growth Alliance).
- **Eco-towns**: els criteris d'eficiència i minimització, i l'avaluació d'habitatges sostenibles (Code for Sustainable Homes).
- **Transition towns**: l'objectiu (resposta al zenit del petroli i al canvi climàtic) i els plans de transició energètica (Kinsale, Totnes, Bristol).
- **Redefining progress**: les eines d'avaluació (ecological footprint, sustainability indicators, genuine progress indicator).
- **Prince's Foundation for the Built Environment**: l'exemple anglès del New Urbanism i el mètode New Urbanist Transect.
- **SPARSE**: l'entitat (85 ajuntaments rurals anglesos) i els motius d'associar-se (costos i dèficit de serveis, manca de finançament).
- **Campaign to Protect Rural England**: la influència i pressió que exerceix (lobby pels interessos del territori rural anglès), i els projectes (ex. tranquillity maps).
- **Tranquillity maps**: la justificació (valor tranquil·litat dels espais) i el mètode (mapificació d'un intangible).
- **Communauté de Communes de la Haute-Bruche**: els actors/associats (ajuntaments, agricultors, pastors i població) i el projecte (politique paysagère intercommunale).

Punt 5. Les aportacions de la visita d'estudi a Ludlow i la valoració (1) positiva i inspiradora pel que fa a l'estratègia global d'aquesta ciutat (obtenir reconeixement d'accions ja existents i nou impuls i projecció en la línia de cittaslow) i, d'altra banda, (2) poc extrapolable per a l'àmbit de treball estricte de TERRITORI I ENTORN, per motius de:

- Diferència d'escala geogràfica: ciutat de Ludlow (uns 10.500 habitants) – territori d'estudi de 34 municipis i desigual entitat demogràfica (Moià - Granera: 5.486 - 76

habitants, respectivament).

- Competències molt limitades dels governs locals anglesos, especialment evidents en matèria de planejament urbanístic.
- Conseqüentment, escassa rellevància dels aspectes d'ordenació territorial en les línies d'actuacions de cillaslow de Ludlow.

Punt 6. El convenciment que en TERRITORI I ENTORN el recurs del planejament és l'única via per garantir unes bases territorials comunes, compartides, i de compliment segur en benefici de la credibilitat del projecte i de la complicitat entre els municipis partíceps. I el compromís, en paral·lel, d'idear una proposta pels Territoris Serens on:

les condicions a complir siguin:

→ poques **però** distintives

com menys millor però inequívocues d'un territori serè

→ imaginatives **però** pragmàtiques

creatives, innovadores, però terrenals, que toquin de peus a terra

→ rigoroses **però** viables

ambicioses, exigents, però factibles de portar a terme

perquè en definitiva permeti:

→ **garantir** uns fonaments tècnics sòlids

amb suficient entitat conceptual i metodològica per vestir un territori serè

→ **permetre** una aplicació àgil

amb requeriments i estratègies concises i fàcils d'identificar per obtenir resultats a curt termini

→ **atorgar** reconeixement intern i extern

portes endins i enfora de determinades qualitats que existeixen i es preserven en el territori

→ **possibilitar** compensacions territorials

a canvi del compromís polític i social de renunciar a una direcció o model de territori economicista

2. LÍNIES D'ACTUACIÓ

2.1. Principis i objectius

L'àmbit de TERRITORI I ENTORN s'inspira i aplica la definició marc de Territoris Serens vinculada a un estil de vida basat en l'absència o minimització de tensions i que, pel que fa a les característiques territorials, s'identifica amb un entorn que no pressiona físicament ni psicològicament.

L'àmbit de TERRITORI I ENTORN adopta aquesta definició i desenvolupa el principi d'**integritat paisatgística** amb l'establiment d'objectius que justifiquen 3 línies d'actuació en planificació i gestió territorial:

Línia 1. Adaptació dels desenvolupaments urbanístics

Davant l'expansió i clonació de formes d'ocupació en el territori que banalitzen els paisatges urbans i intersticials, i alhora són funcionalment ineficients, socialment descohesionadors i ambientalment insostenibles;

aquesta primera línia d'actuació en planificació té per objectiu:

- **Garantir futurs creixements urbanístics que s'orientin cap a l'objectiu de fer pobles i ciutats, amb una articulació coherent i ben integrada; i no urbanitzacions o noves actuacions en general que fragmentin o empobreixin la qualitat paisatgística del territori.**

Línia 2. Preservació d'espais lliures singulars

Davant la creixent complicitat entre la pagesia i l'opinió pública pel que fa a (1) la sensibilització pel vincle entre l'activitat productiva i el manteniment del paisatge, i (2) la recuperació de valors com el sabor, les varietats autòctones, els mètodes de cultiu o la proximitat i qualitat dels productes alimentaris;

aquesta segona línia d'actuació en planificació té per primer objectiu:

- **Assegurar que el planejament urbanístic protegeix en caràcter especial a aquells espais agraris gestionats sota criteris de traçabilitat local, completa o parcial, segons inici i destí dels productes agroalimentaris.**

I davant l'evidència que els espais oberts són els que millor poden satisfer la necessitat de descobrir llocs de pausa i aïllament, pels ritmes de vida accelerats o estressants i entorns quotidians artificials, urbans;

aquesta segona línia d'actuació en planificació té per segon objectiu:

- 7 Garantir la protecció d'aquells espais naturals i rurals en general que tenen una especial capacitat de transmetre benestar i bellesa, pels seus atributs estètics i acústics, essent entesos com a reserves o espais de tranquil·litat.**

Línia 3. Recuperació dels treballs col·lectius pel paisatge

Davant (1) la força dels paisatges per transmetre sentit de pertinença i respecte pels valors naturals i culturals intrínsecs, (2) la recerca d'aquesta societat d'experiències vitals i espirituals, i (3) per altra banda, el dèficit en els ajuts mediambientals de l'administració;

aquesta línia d'actuació en gestió té per objectiu:

- 7 Fer de la preservació i restauració d'entorns i d'elements patrimonials, una oportunitat d'empatia personal envers el paisatge, valorització dels espais lliures singulars, i projecció de Territoris Serens entre la població local i visitant.**

2.2. Mètode i procediment

En l'àmbit TERRITORI I ENTORN, el desenvolupament metodològic de cadascuna de les línies d'actuació, sigui d'ordenació o sigui de gestió, s'estructura a partir d'identificar (1) quins són els espais objecte de l'actuació, (2) quina és l'estratègia a seguir, i (3) quin és l'instrument que recull i formalitza els criteris i pautes establertes (vegeu figura 1).

Figura 1. Bases del procés metodològic de les línies d'actuació

Línies d'actuació	Objecte	Estratègia	Instrument
Línia 1 Adaptació dels desenvolupaments urbanístics	Elements de pertorbació paisatgística	Directrius d'adaptació	Pla especial d'integritat paisatgística de Territoris Serens (o altra fórmula normativa)
	SUble: Urbanitzacions aïllades - Polígons industrials dispersos - Creixements desarticulats	Desclassificació - Compensació - Minimització - (Re)classificació	
Línia 2 Preservació d'espais lliures singulars	Espais oberts de valor diferencial	Directrius de preservació	
	Espais agrolocals - Espais tranquils	Usos i activitats - Construccions i instal·lacions - Infraestructura i serveis	
Línia 3 Recuperació dels treballs col·lectius pel paisatge	Paratges d'intervenció paisatgística	Brigades del paisatge	Pla de gestió dels treballs col·lectius pel paisatge
	Processos i patrimoni per restaurar o prevenir	Antecedents - Bases organitzatives - Model de referència	

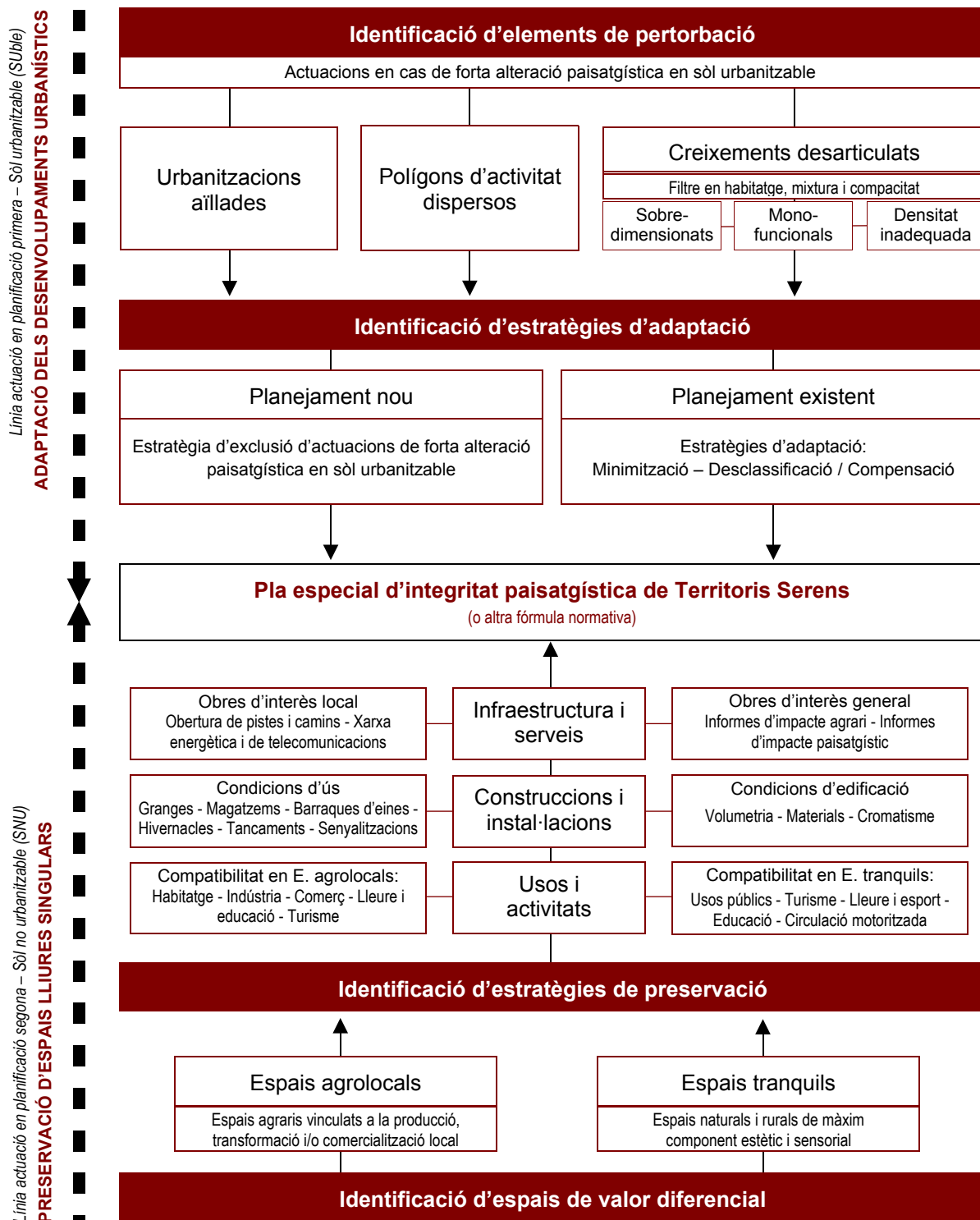
A continuació es concreten els continguts metodològics, en primer lloc, de les línies d'actuació 1 i 2 de planificació i posteriorment de la línia d'actuació 3 de gestió.

2.2.1. Línies d'actuació en planificació territorial

Les dues línies en planificació tenen un mateix destí en la proposta d'un Pla especial d'integritat paisatgística (vegeu figures 1 i 2) o altra figura normativa que pugui assumir una regulació marc pels Territoris Serens d'acord amb:

- les estratègies d'adaptació per urbanitzacions aïllades, polígons industrials dispersos i creixements desarticulats, prèviament identificats en sòl urbanitzable, i
- les estratègies de preservació dels espais agrolocals i els espais tranquils, prèviament identificats en sòl no urbanitzable.

Figura 2. Contingut del procés metodològic de les línies d'actuació 1 i 2 en planificació

En qualsevol cas, la proposta de planificació per Territoris Serens s'ha d'entendre prenent en consideració **7 criteris o factors estratègics**:

1. El sòl urbà i les ocupacions existents en el territori no són objecte de la proposta. Pel plantejament del projecte, no es condiciona Territoris Serens a les característiques del territori actual sinó a la línia d'acció i compromís de territori futur.
2. L'escala d'anàlisi de la proposta és regional (unitat territorial o subunitat consorcis), en cap cas municipal. La interpretació de conjunt preval i, per tant, la revisió del planejament municipal s'escau a escala territorial fins a la consecució del pla especial.
3. La proposta s'adapta a les disparitats demogràfiques i vocacionals que existeix entre els diferents nuclis urbans del territori. Els llinars i estratègies que s'han ideat són flexibles a aquesta realitat dispar (ex. llinar mixtura d'usos).
4. S'han utilitzat conceptes i recursos existents (parcs agraris, *tranquillity maps*) per crear i justificar nous conceptes (espais agrolocals, espais tranquils) ajustats als objectius i àmbits d'actuació de Territoris Serens (productes locals,...).
5. La proposta i el pla especial en concret és estratègic, selectiu, volgutament limitat a elements d'ordenació distintius de Territoris Serens. En detriment de patrons estàndard o convencionals, no es cerca un pla d'integritat paisatgística per regular-ho "tot i molt".
6. El pla especial, més que un obstacle o amenaça, és una oportunitat de reconeixement del que són els criteris urbanístics predominants en els municipis de Territoris Serens.
7. L'oportunisme del moment de la proposta és un factor afegit. Un moment on (1) el sector de la construcció està en recessió i (2) la fi d'ingressos procedents d'aquest ha deixat d'hipoteca el manteniment dels serveis creats.

D'acord amb aquestes 7 consideracions, es procedeix a explicar com metodològicament s'han concebut les línies d'actuació en planificació:

- Línia 1. Adaptació dels desenvolupaments urbanístics
- Línia 2. Preservació d'espais lliures singulars

Línia d'actuació 1. Adaptació dels desenvolupaments urbanístics

L'adaptació dels desenvolupaments urbanístics, del sòl urbanitzable de Territoris Serens, és una actuació estructurada en 3 fases de treball:

Fase 1. Identificació d'elements de pertorbació paisatgística

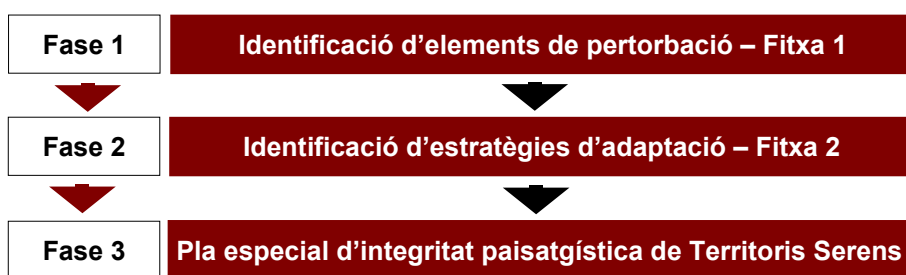
Revisió del planejament municipal a escala territorial per localitzar possibles actuacions urbanístiques, en sòl urbanitzable (Suble), que en cas de desenvolupar-se causarien una forta alteració paisatgística segons els criteris descrits en la **fitxa 1. Elements de pertorbació paisatgística en SUBle**.

Fase 2. Identificació de les estratègies d'adaptació

Presentació d'alternatives d'adaptació paisatgística segons tipologia de desenvolupament urbanístic reconegut com a element de pertorbació potencial. Estratègies segons ordre de prioritat i possibilitat de compensació segons contempla la **fitxa 2. Estratègies d'adaptació del planejament**.

Fase 3. Adopció de mecanismes reguladors

Incorporació de les directrius i modificacions urbanístiques resultants, preferentment a través d'un pla especial d'integritat paisatgística. El pla especial o altra figura normativa també serà objecte de la línia d'actuació 2 en planificació: Preservació d'espais lliures singulars.

Fitxa 1. Elements de perturbació paisatgística en SUble

1. Urbanitzacions aïllades, assentaments residencials que per la seva localització –separada dels teixits urbans consolidats– segmenten el paisatge i provoquen un efecte de devaluació dels espais lliures contigus.

→ **Llindar:** Totes les urbanitzacions aïllades en SUble.

2. Polígons d'activitat dispersos, polígons industrials o àrees d'activitat econòmica autònoms que per la seva proliferació en el territori generen disfuncionalitats, vulneren l'ocupació racional del sòl i causen perjudici a l'estructura del paisatge.

→ **Llindar:** Tots els polígons industrials en SUble.

3. Creixements desarticulats, creixements de continuïtat amb el teixit construït dels nuclis urbans però:

- **sobredimensionats**, perquè depassen en excés les necessitats demogràfiques internes, i obeixen fonamentalment a l'implantació residencial de lleure o de segona residència;

→ **Llindar de demanda d'habitatge:** compostat per 2 indicadors no substitutius entre ells:

a) Habitatges de nova planta en general en SUble:

- segons estratègies de creixement del Pla territorial parcial (comarques centrals)

b) Habitatges de nova planta destinat a segona residència en SUble:

- 0% en els nuclis urbans amb menys del 75% d'habitatge principal en SU i SUble.

- 0% en els nuclis urbans amb més del 20% en habitatge desocupat en SU.

- fins el 20% en els nuclis urbans amb més del 75% d'habitatge principal en SU i SUble i menys del 20% en habitatge desocupat en SU.

- **monofuncionals**, perquè segrega l'habitatge de l'activitat o aparta l'habitatge dels equipaments o espais públics, propiciant la creació de barris o carrers dormitori mancats de suficient dinamisme econòmic o social;

→ **Llindar de mixtura d'usos:** compostat per 2 indicadors no substitutius entre ells:

a) Existència de comerç a partir de 75 habitatges (o 250 habitants) en SUble i SU contingu.

b) [Nombre de locals / Nombre d'habitatges SUble i SU] igual o superior al [Nombre de locals / Nombre d'habitatges SU].

- **i/o de densitat inadequada**, per excés i sobretot per defecte, perquè provoca un creixement urbanístic en horitzontal basat en la dispersió de l'habitatge unifamiliar, aïllat o agrupat (adossat, aparellat o arrengrerat), sense justificació de la morfologia dels nuclis preexistents.

→ **Lindar de compacitat urbana:** Barem subordinat als efectes d'integració al skyline o perfil urbà del nucli preexistent:

- [Nombre d'habitatge / Superfície SUble] amb una variació (+/-) inferior al 25% respecte al [Nombre d'habitatge / Superfície SU contigu]

NOTA: Es podran aplicar factors de correcció en els valors dels lindars, prèvia correcta justificació.

Fitxa 2. Estratègies d'adaptació del planejament

1. Urbanitzacions aïllades

Estratègies per ordre de prioritat:

- Desclassificació del sòl urbanitzable destinat a urbanitzacions aïllades,
- amb la possibilitat de compensació amb:
  - sòls de continuïtat a partir de teixits urbans preexistents, sempre que no pugui comportar un creixement desarticulat i desintegrat,
  - sòls separats dels teixits urbans preexistents però que comparativament causen menor impacte ambiental i paisatgístic.
- Adopció de mesures de màxima d'integració paisatgística, segons estratègies d'harmonització i ocultació, que evitin o minimitzin la generació d'impactes derivats de l'actuació urbanística, sigui dins o fora de la delimitació del seu perímetre:
  - contrastos d'escala i d'usos, patrons d'ocupació del sòl,
  - espais de transició o de vora, façanes perimetrals, inserció topogràfica,
  - permeabilitat visual segons tractament estructural i cromàtic,
  - volumetries i silueta urbana o línia d'horitzó, visuals estàtiques i dinàmiques,
  - etc.

2. Polígons d'activitat dispersos

Estratègia basada en:

- Localització de sòls urbanitzables òptims per a l'implantació d'àrees d'activitats econòmiques de caràcter supramunicipal. Determinació segons criteris d'interès territorial estratègic, i:
  - proximitat amb eixos de comunicació,
  - mínim impacte ambiental i paisatgístic,
  - suficient superfície per a la implantació, i

- disponibilitat de recursos, infraestructures i serveis*.
- Formulació d'un instrument de cooperació i compensació territorial per a la distribució de les càrregues i els beneficis entre els municipis de l'àmbit d'influència de l'àrea mancomunada d'activitats.
- I, a efectes del planejament territorial, concentració del sòl urbanitzable industrial d'acord amb la classificació i desclassificació de sòl segons requereixin, respectivament, l'àrea comuna d'activitats i els polígons dispersos assimilats per l'àrea.

En els casos d'inviabilitat de l'estratègia anterior:

- Adopció de mesures de màxima d'integració paisatgística, segons estratègies d'harmonització i ocultació, que evitin o minimitzin la generació d'impactes derivats de l'actuació urbanística, sigui dins o fora de la delimitació del seu perímetre.

* Utilització d'estudis vinculats (ex. Polígons Industrials de la Vall del Ges, Orís i Bisaura, 2007).

3. Creixements desarticulats

Estratègies per a sòls urbanitzables que en contigüitat amb el sòl urbà s'han identificat com a sobredimensionats, monofuncionals i/o de densitat inadequada:

a) Creixements sobredimensionats

- Desclassificació del sòl urbanitzable associat a habitatge de segona residència o general, en la mesura que estipuli el llinar establert en demanda d'habitatge.
- Permissibilitat a la reutilització dels habitatges buits com a segona residència, prèvia rehabilitació que escaigui, en front al seu desús o abandó per part de població estable.

b) Creixements monofuncionals

- Reconversió de sòl residencial a sòl mixt, qualificat de residencial i d'activitat compatible, per a l'acompliment del llinar mínim dels indicadors en mixtura d'usos.
- Classificació de sòl per a nova activitat segons, d'una banda, criteris oportunitat de mercat i, de l'altra, dimensió i característiques equilibrades amb la realitat urbana a on s'insereix.

c) Creixements de densitat inadequada

- Desclassificació de sòl urbanitzable destinat a habitatge segons el llinar de compacitat adaptada, respecte la densitat del sòl urbà contigu,
- amb la possibilitat de compensació amb:
  - la substitució del creixement en horitzontal de l'habitatge unifamiliar pel creixement en vertical de l'habitatge plurifamiliar, o la inversa, en la mesura que ho permeti la façana urbana preexistent i no se superi el llinar de compacitat.

Línia d'actuació 2. Preservació d'espais lliures singulars

La preservació d'espais lliures singulars, del sòl no urbanitzable de Territoris Serens, és una actuació estructurada en 3 fases de treball:

Fase 1. Identificació d'espais de valor diferencial

Localització en el territori d'espais classificats en sòl no urbanitzable (SNU) que mereixen una protecció especial com a espais agrolocals o espais tranquils segons els criteris descrits en la **fitxa 1**.

Espais de valor diferencial en SNU.

Fase 2. Identificació de les estratègies de preservació

Presentació de directrius bàsiques en regulació d'usos i activitats en espais agrolocals i tranquils, i en edificacions i infraestructura permesa de nova construcció, ampliació o intervenció. Criteris normatius clau segons presenta la **fitxa 2. Estratègies de preservació en planejament**.

Fase 3. Adopció de mecanismes reguladors

Incorporació de les directrius i modificacions urbanístiques resultants, de la revisió del planejament municipal, preferentment a través d'un pla especial d'integritat paisatgística. El pla especial o altra figura normativa també serà objecte de la línia d'actuació 1 en planificació: Adaptació dels desenvolupaments urbanístics.

Fitxa 1. Espais de valor diferencial en SNU

1. Espais agrolocals: terrenys o camps de conreu agrícola i ramaderia extensiva que estan vinculats a una producció, transformació i/o comercialització, dels rendiments agraris, dins un àmbit territorial d'escala local-regional.

→ **Llindar/criteri:** Espais agrícoles i ramaders singulars per la condició de local dels seus productes dins la cadena agroalimentària:

- **producció local:** productes de varietat o espècie amb distintiu d'origen o de qualitat, disposi o no d'acreditació oficial.
- **transformació local:** productes elaborats en cooperativa o altra fórmula de proximitat, control i participació dels beneficis amb el productor local, i/o
- **comercialització local:** productes venuts en comerços i mercats regionals, amb o sense transformació prèvia (ex. productes frescos d'horta).

2. Espais tranquils: paratges a on els estímuls sensorials, visuals i acústics principalment, són inductors de salut i benestar mental: indrets de pau i quietud, panoràmiques obertes i paisatges naturals, només permeables als sorolls, activitats i construccions harmonioses del medi rural (vegeu **annex 3a**).

→ **Llindar/criteri:** Espais naturals i rurals en general singulars per disposar d'atributs màxims en:

- **valor estètic:** capacitat per transmetre un determinat sentiment de bellesa, en funció del significat i l'apreciació cultural que ha adquirit al llarg de la història, i amb un valor intrínsec en funció dels colors, la diversitat, la forma, les proporcions, l'escala, la textura i la unitat dels elements que conformen el paisatge².
- **qualitat acústica:** límit d'emissions sonores de 50 db(A) en hores diürnes i de 40 db(A) en hores nocturnes equivalent a les zones d'especial protecció de la qualitat acústica (ZEPQA)³.

Definició adaptada de la publicació de Campaign to Protect Rural England: *Saving tranquil places. How to protect and promote a vital asset* (2006; 13 p). Més informació a: *Mapping tranquillity. Defining and assessing a valuable resource* (2005; 56 p.) i *Tranquillity Mapping: Developing a robust methodology for planning suport* (2007; 210 p.) del Centre for Environmental & Spatial Analysis, Northumbria University. Accés web: <http://www.cpre.org.uk/campaigns/landscape/tranquillity>.

² Definició de l'Observatori del Paisatge, extreta del document: *Prototipus de Catàleg de Paisatge. Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs del paisatge de Catalunya* (2006, p. 43). Accés web: <http://www.catpaisatge.net/fitxers/Prototipus2006.pdf>.

³ Segons Llei 16/2002, de 28 de juny, de protecció contra la contaminació acústica.

Fitxa 2. Estratègies de preservació en planejament

1. Usos i activitats

a) Espais agrolocals

Prohibició d'usos i activitats no compatibles amb el desenvolupament de l'activitat pròpia de l'agricultura i la ramaderia extensiva:

- **Habitatge:** limitat als habitatges unifamiliars existents o vinculats a l'explotació rústica, i a l'allotjament de treballadors temporers de les explotacions.
- **Indústria:** limitada a la transformació artesana de productes locals de les explotacions i a les cooperatives agràries.
- **Comerç:** limitat a la venda al detall de productes agropecuaris que estan vinculats a les pròpies explotacions.
- **Lleure i educació:** limitat a les zones adequades per desenvolupar un ús de lleure i/o educatiu vinculat als espais agrolocals.
- **Turisme:** exclòs tot establiment de restauració, allotjament i activitats que el seu exercici comporti inconvenients, molèsties o perills sobre els usos agropecuaris. Excepció única per l'allotjament en la modalitat d'agroturisme.

b) Espais tranquils

Prohibició d'usos i activitats qualificats de no compatibles en els espais agrolocals i, paral·lelament, limitació específica en els espais naturals pel que fa a:

- **Usos públics:** limitats a les activitats de ple respecte amb els béns públics i privats, els drets i les propietats existents, sens perjudici o pertorbació dels valors naturals i de les activitats productives, i amb mitjans de prevenció en cas de risc d'intensificació d'usos per increment d'usuaris i/o vehicles motoritzats, temps d'ús o espai ocupat.
- **Turisme:** limitats als establiments de restauració i allotjament de turisme rural que ocupin masies i cases rurals preexistents; establiments de càmping només es podran admetre en caràcter excepcional i localitzat.
- **Lleure i esport:** limitat a les activitats necessàriament vinculades en el territori, que es realitzin sense el recurs d'artefactes motoritzats ni d'instal·lacions fixes, i que no provoquin alteracions significatives.
- **Educació:** limitades a les activitats que estiguin relacionades amb el coneixement de la natura o de les activitats agroforestals de l'entorn.
- **Circulació motoritzada:** limitada als propietaris de les finques i pel desenvolupament d'activitats vinculades als aprofitaments agraris i forestals i dels serveis públics, en els sectors d'especial interès o requeriment. Addicionalment:
  - Potenciació de la circulació alternativa, especialment el senderisme a partir de la xarxa

rural tradicional i amb l'arranjament i senyalització adequada.

- Adopció de mesures complementàries, permanents o temporals, d'ordenació o limitació de l'ús i l'accés públic en els sectors que superin la capacitat d'acollida per la preservació de la tranquil·litat de la població local i visitant, i pel desenvolupament de l'activitat productiva.

2. Construccions i instal·lacions

A efectes de les edificacions de nova construcció, ampliació o intervenció:

Condicions d'ús. Prohibició de construccions i instal·lacions que no siguin de suport pels aprofitaments agrícoles, ramaders, forestals, i en general rústics. Limitacions específiques en la permissibilitat d'edificació pel que fa a:

- **Granges:** limitades a l'allotjament temporal de bestiar per a usos ramaders semiintensius en pasturatge; essent de prohibició expressa la construcció de noves granges porcines.
- **Magatzems:** limitats a l'emmagatzematge de productes agrícoles i pecuaris vinculats a la pròpia explotació agrària.
- **Barraques d'eines:** limitades a les construccions que es justifiquin convenientment la seva necessitat d'acord amb l'ús exclusiu pel qual estan concebudes.
- **Hivernacles:** limitats a les estructures amb finalitat exclusiva pel conreu agrícola; essent de prohibició expressa l'utilitat per magatzem, garatge o altre ús no vinculat.
- **Tancaments:** limitats a les tanques amb justificació per a l'activitat agrícola o ramadera i que, en qualsevol cas, permeti el pas als senders i camins públics, i sigui permeable a la fauna si el seu perímetre supera 1 ha. Prohibició expressa dels tancaments dels espais en mosaic d'horts.
- **Senyalitzacions:** limitades a les imprescindibles per a les direccions i encreuaments de camins, noms de masos, elements patrimonials o similars; essent de prohibició expressa els suports publicitaris i d'altres de caràcter o tipologia urbana, inclosos els que es puguin emplaçar sobre construccions existents.

Condicions d'edificació. Regulació de criteris de composició arquitectònica segons 3 variables d'integritat paisatgística:

i. Volumetria

- Implantacions proporcionades a la dimensió i escala del paisatge.
- Composicions volumètriques mantenint un caràcter compacte i unitari.
- Alçades màximes:
  - 7 m. (planta baixa i planta pis), en edificis destinats a habitatge de nova construcció o ampliació.
  - 6 m. (planta baixa) per a granges, magatzems, aparcaments de maquinària i altres serveis d'una explotació agrària, excepte les sitges agrícoles i instal·lacions annexes que tècnicament requereixin major alçada.

- 3 m. (planta baixa) per a barraques d'eines, hivernacles, bombes per a pous i altres edificis agrícoles auxiliars.

- 1,5 m. per a tanques que no siguin vegetals.

- Superfícies no superiors a:

- 330 m² en edificis destinats a habitatge segons construcció principal i auxiliar (300 m² i 30 m² respectivament).

- 6 m² en edificis agrícoles auxiliars, a excepció que es justifiqui la necessitat de major superfície. Addicionalment, els hivernacles no ocuparan més del 10% de la superfície de la finca.

ii. Materials

- Tractament com a façana de tots els paraments exteriors (edificacions i tancaments) indistintament de la seva finalitat.

- Tractament de les cobertes com a cinquena façana.

- Simplicitat i coherència amb les construccions tradicionals.

- Preferència als materials autòctons segons:

- Habitatges: parets exteriors de pedra o arrebossat amb caparrós, i cobertes amb teula ceràmica.

- Resta d'edificis: parets exteriors amb acabat remolinat o amb un tractament superficial adaptat al medi, i cobertes preferentment de teula o altra tipologia similar. En cap cas coberta amb xapa galvanitzada.

- Tanques: vegetals amb espècies pròpies de la zona, de pedra segons construcció de murets tradicionals o diàfanes amb elements estesos. En cap cas tancats opacs de fàbrica ni amb elements aversius al medi (plàstics, planxes, ferralla). En caràcter excepcional i localitzat els tancats amb malla metàl·lica i filat espinós (per motius de protecció o seguretat).

iii. Cromatisme

- Tractament cromàtic obligat a totes les edificacions (recurs de les cartes de colors).

- Utilització del color amb sensibilitat respecte el cromatisme de l'entorn.

- Adopció estratègia mimètica, no de contrast, que harmonitzi amb els colors naturals i canviant de conreus i boscos.

- Consegüentment, gamma cromàtica reduïda a un nombre limitat de tons segons:

- Tons naturals i inorgànics: tons preferents en totes les construccions, colors similars al terreny pel que fa al to (ocre, vermellós) o la saturació (suau, poc pigmentada).

- Tons verds: ús restringit dels colors verds (risc de confrontar els matisos cromàtics de la vegetació i evidenciar una imitació fallida).

- Tons llampants i sintètics: ús de caràcter excepcional i localitzat, amb prèvia justificació acompanyada d'estudis o simulacions cromàtiques específiques.

3. Infraestructures i serveis

Prohibició de pas de nova infraestructura en l'interior de les zones amb qualificació d'espais agrolocals i espais tranquils, que no es justifiquin pel desenvolupament de l'activitat pròpia dels

aprofitaments agrícoles, ramaders, forestals, i en general rústics.

Directrius específiques, segons criteri de mínima intervenció, pel que fa a:

i. **Obertura de pistes i camins**

- Respectar, en la mesura que sigui possible, els traçats preexistents, els límits de parcel·lari, els murets de pedra i talussos.
- Minimitzar els moviments de terra i la creació de talussos.
- Afavorir la permeabilitat transversal de la traça en relació a altres camins, recs i rierols.
- Prioritzar els fermes de terra o pedra, la integració de les obres de fàbrica, evitant si és possible els materials al·lòctons o que suposin una artificialització notòria del paisatge.
- En cas de nou camí o modificació que afecti a més d'un terç del traçat: requeriment d'informe ambiental amb mesures preventives, correctores i de minimització dels impactes ambientals paisatgístics i socioculturals per a qualsevol.

ii. **Xarxa energètica i de telecomunicacions**

- Evitar el pas per carenes, cingles i punts culminals, i efectuar els encreuaments de valls preferentment per zones estretes, allunyades dels punts de vista panoràmics.
- Efectuar els traçats de forma contigua a la xarxa viària, límits parcel·laris, feixes, etc. en el pas per explotacions agràries.
- Garantir un tractament cromàtic dels suports metàl·lics, amb colors foscos i acabat de textura mat en funció de les condicions paisatgístiques i els requeriments de seguretat.
- Procurar la màxima proximitat a la xarxa viària existent en el cas d'instal·lacions pròpies dels sistemes nodals (de transformació, abastament, sanejament) i assegurar màximes mesures d'integració visual.
- Condicionar l'autorització de nous traçats a la justificació de la necessitat i la correcció d'impacte en cas d'afectació a la viabilitat de les explotacions agràries, la permeabilitat i connectivitat ecològica i la integritat paisatgística.

Respecte a les infraestructures i serveis d'**interès general**:

Màxim desenvolupament dels mecanismes d'avaluació i control d'impactes pels espais agrolocals i els espais tranquils, i en particular (en ser un recurs poc adoptat):

Aplicació de la Llei 18/2001, de 31 de desembre, d'orientació agrària, en la disposició relativa a l'emissió d'informes d'impacte agrari de caràcter preceptiu, vinculant i obligatori, abans de l'aprovació de projectes i actuacions d'interès públic en el sòl no urbanitzable.

L'informe ha d'avaluar i resoldre sobre els efectes i repercussions explotacions agràries potencialment afectades pel que fa als:

- sòls agrícoles,
- infraestructures agràries (drenatge, regadiu, camins,...)
- superfícies de les explotacions i estructura parcel·lària, i
- en general, la competitivitat, viabilitat i possibilitats d'expansió de les explotacions.

2.2.2. Línia d'actuació en gestió territorial

Recuperació dels treballs col·lectius pel paisatge és la línia 3 de l'àmbit TERRITORI I ENTORN i conté una proposta de gestió relacionada amb la línia d'actuació anterior Preservació d'espais lliures singulars. En aquest sentit, els espais agrolocals i els espais tranquils són objecte d'una línia d'actuació en planificació i una altra de paral·lela en gestió:

Línia d'actuació 3. Recuperació dels treballs col·lectius pel paisatge

Aquesta línia en gestió territorial s'estructura en 3 fases de treball:

Fase 1. Identificació de paratges d'intervenció paisatgística

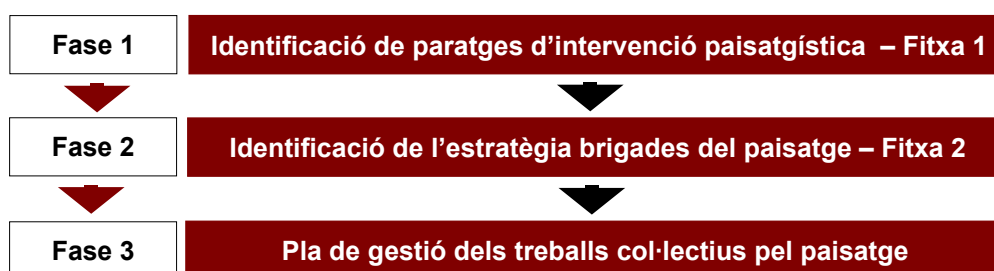
Localització de paratges en espais qualificats d'agrolocals i tranquils, o secundàriament altres espais naturals i rurals degudament justificats, que mereixen l'execució de treballs d'integritat paisatgística segons les particularitats i els criteris descrits a la **fitxa 1. Paratges potencials d'intervenció**.

Fase 2. Identificació de l'estratègia de les brigades del paisatge

Presentació d'antecedents, bases organitzatives i model de referència per a la proposta d'una versió contemporània dels treballs col·lectius que tradicionalment s'han realitzat en els municipis rurals per a la conservació i prevenció del medi. Indicacions i pautes segons presenta la **fitxa 2. Estratègia de les brigades del paisatge**.

Fase 3. Adopció de mecanismes de gestió

Dotació d'un instrument sistemàtic i programàtic per desenvolupar la línia d'actuació a partir dels primers criteris d'organització establerts, en la figura d'un pla de gestió pels treballs col·lectius en benefici de la integritat del paisatge de Territoris Serens. Vinculació d'aquest pla de gestió amb el pla especial proposat en motiu de la línia d'actuació 2 en planificació: Preservació d'espais lliures singulars.

Fitxa 1. Paratges potencials d'intervenció

Paratges potencials d'intervenció: Paratges o zones situades preferentment en espais tranquils i espais agrolocals que són òptims per a actuacions d'obra menor relacionada amb el manteniment, millora, prevenció o correcció de processos o elements patrimonials en mal estat:

- **processos a prevenir o corregir**, com:
    - presència d'espècies al·lòctones o invasives
    - processos d'erosió (manca de coberta vegetal)
    - vegetació espontània en camps i pastures
    - increment risc d'incendi o d'avinguda
    - degradació o regressió d'espais humits
    - dispersió de deixalles, abocaments incontrolats

  - **elements a conservar o restaurar**, com:
    - camins i senders locals
    - murets de pedra o tanques tradicionals
    - feixes, terrasses de conreu
    - canals i recs de distribució d'aigua
    - edificis i construccions històriques
- **Lindar/criteri:** abans i durant la identificació dels paratges:
- a) Sol·licitud o consentiment dels titulars públics i privats dels paratges a intervenir.
  - b) Caracterització dels paratges potencials d'intervenció segons criteris de:
    - **rellevància:** nivell d'urgència (gravetat) o de benefici (utilitat) que s'obtingui.
    - **complexitat:** nivell d'exigència tècnica, formació i coneixements que es requereix.
    - **inversió:** nivell de despesa econòmica i organitzativa (material i mitjans) necessari.
    - **oportunitat:** nivell de confluència de sinèrgies i factors favorables o proactius.
    - **representativitat:** distribució de paratges d'intervenció a tots els territoris del projecte.

Fitxa 2. Estratègia de les brigades del paisatge

1. Antecedents

L'organització de brigades o grups de persones per a la realització de treballs col·lectius que fins a mitjans del segle XX eren una pràctica estesa entre els municipis rurals, sobretot per efectuar tasques en:

- manteniment d'infraestructura d'ús comú (camins, sèquies) i
- prevenció de riscos (neteja de boscos i de cursos fluvials).

2. Bases organitzatives

La recuperació i viabilitat de les brigades del paisatge requereix basar-se en:

L'essència i la renovació de les brigades

Nous objectius i mitjans per a un nou context i unes noves necessitats, però mantenint l'esperit del treball en equip, la unió d'esforços en benefici de la comunitat i de l'entorn, que és característica de les brigades rurals tradicionals.

El paisatge com a objectiu però no només

El benefici de la integritat paisatgística com a finalitat però també el mitjà com a part de l'objectiu: la mobilització ciutadana com a vehicle per fer conèixer Territoris Serens des de dins; un motiu de satisfacció per a la població local i un motiu de promoció per a la població visitant.

La complicitat institucional i social

Impulsar, organitzar i coordinar sense efecte illa. Els ens supramunicipals com a promotors i, al seu entorn, institucions, entitats, agents i particulars com a avaladors del projecte. La brigada del paisatge com a punt de trobada de voluntats i mitjans.

Una logística domèstica i imaginativa

A falta de recursos econòmics: recursos humans (*el diner distancia a les persones*). Suplir obstacles i dificultats (proveïment de material, allotjament) amb inventiva i cooperació, donant valor a les petites grans iniciatives per a solucions properes i vinculants a la població.

Aprendre i compartir d'altres experiències

Partir del bagatge d'altres iniciatives, amb afinitat d'objectius i procediments, per adoptar encerts i evitar errors d'estratègia i funcionament. En especial 2 iniciatives:

- **Working Holidays:** de l'organització no governamental National Trust per a la conservació, patrimoni i descoberta del Regne Unit.

Independentment de l'abast i envergadura de les *working holidays* (unes 450 anuals arreu d'Anglaterra, Gal·les i Irlanda del Nord), i de la mateixa National Trust (3,5 milions de socis, 50.000 voluntaris, 2.533 km² i 310 edificis de propietat), tenen una organització i funcionament a escala local pel que permet extreure'n idees i conclusions d'interès (vegeu punt 3. Model de referència). Accés web: <http://www.nationaltrust.org.uk>.

- **Xarxa de Custòdia del Territori:** promoguda pel Departament de Medi Ambient, la Fundació Territori i Paisatge i la Universitat de Vic.

Interès per ser una iniciativa basada en la gestió voluntària d'espais per part d'entitats públiques i privades, amb el vist i plau de les propietats, i amb l'objectiu de conservar els valors naturals, culturals i paisatgístics. L'existència d'espais i entitats de custòdia en el territori demana establir contacte i coordinació amb l'iniciativa de les brigades del paisatge. Accés web: <http://www.custodiaterritori.org>.

3. Model de referència

National Trust Working Holidays

Diferents modalitats d'estades de vacances i treball per a la conservació del patrimoni natural i cultural en localitats d'Anglaterra, Gal·les i Irlanda del Nord (vegeu **annex 3b**). Modalitat *Trust*:

- **Durada:** 1 setmana, des de les 18 h del primer dia fins a les 10 h del vuitè dia.
- **Cost:** a partir de 95 € (no inclou transport fins el punt de trobada).
- **Perfil de grup:** una dotzena de voluntaris d'edat diversa (a partir de 18 anys) i procedència d'arreu (vocació local-internacional), esperit d'equip i interès per unes vacances a l'aire lliure, desconexió i relaxació en contacte amb la gent i el territori d'indrets remots i amb encant.
- **Coordinació:** un o dos voluntaris per cada grup, amb capacitat per organitzar i ensenyar els treballs, dinamitzar el grup amb activitats socials, i assistir als voluntaris (ex. transport fins a l'estació).
- **Tipus de treball:** predomini dels treballs que no requereixen experiència prèvia i, en tot cas, especificació dels coneixements, habilitats o condició física exigida; explicació per cada treball dels objectius i les tècniques necessàries.
- **Jornada i temps lliure:** jornada de treball de 9 a 17 h, amb descansos regulars i picnic per dinar; temps lliure a partir de les 17 h i 1 dia complet per a l'organització i participació voluntària d'activitats comunes, promogudes pels coordinadors i consensuades pel grup.
- **Allotjament:** cedit voluntàriament per administracions i particulars; estança compartida senzilla però confortable i suficientment equipada (cuina, menjador, lavabo amb dutxa i dormitori amb lliteres); tasques domèstiques (netejar, cuinar) a càrrec del grup.
- **Material:** material i infraestructura adquirida per National Trust o cedida per administracions, entitats o particulars; equipatge personal específic a càrrec dels voluntaris (sac de dormir, calçat i roba adequada, guants de jardineria, etc).
- **Informació:** mitjans d'informació, divulgació i inscripció a les *working holidays* a partir d'un espai web: <http://www.nationaltrust.org.uk/workingholidays>.

3. DESENVOLUPAMENT I AGENDA

3.1. Desenvolupament

La proposta de l'àmbit d'actuació TERRITORI I ENTORN s'ha construït pensant sempre que el seu desenvolupament havia d'assegurar, essencialment:

- **unes bases territorials comunes**, mínimes però obligades, a través de dues línies d'actuació en planificació, i
- **una empatia i projecció de Territoris Serens** entre la població local i visitant, a través d'una primera línia d'actuació en gestió.

El desenvolupament i concreció de la proposta en els territoris del Bisaura, Cabrerès, Lluçanès i Moianès, requereix tenir present que:

- i. **Els criteris i líndars establerts són orientatius, no fixes.** Sense desvirtuar el seu objectiu, els criteris i líndars s'han de revisar, adaptar (corregir, ampliar, eliminar, introduir) i validar atenent a les consideracions tècniques i a les voluntats polítiques que es considerin oportunes.
- ii. **Les actuacions han de ser les primeres, no les úniques.** A mitjà termini, en gestió han de sorgir noves línies d'actuació segons oportunitats i inquietuds del moment (ex. línia en alternatives energètiques). TERRITORI I ENTORN, i el projecte en el seu conjunt, sempre ha d'estar en construcció, en evolució constant.
- iii. **L'execució de les línies d'actuació és simultània.** La sincronització de les fases de treball, de cadascuna de les 3 línies en planificació i gestió, és possible i recomanable per a la rendibilitat del projecte: per optimitzar el període d'elaboració tècnica i per obtenir resultats sobre el territori a curt termini.
- iv. **L'escala mínima de treball són els territoris consorciats.** L'escala tècnica és la unitat Territoris Serens o les subunitats de cadascun dels consorcis. Les tasques per subunitats han d'efectuar-se en coordinació i simultaneïtat si es pretén avançar en paral·lel a les quatre demarcacions de Territoris Serens.
- v. **Totes les línies d'actuació són prioritàries i a curt termini,** d'acord amb la justificació a l'inici d'aquest apartat i malgrat que cadascuna de les línies és autònoma i, per tant, permet posposar o renunciar a qualsevol d'elles en detriment de la seva vinculació (la línia 1 amb la 2, i la línia 2 amb la 3).

- vi. **El pla especial és la figura urbanística més apropiada.** Per bé que no hi ha objecció per altres instruments, que donin base normativa a la línia en planificació, els plans especials (art. 67 de la Llei d'urbanisme) cobreixen la necessitat de contingut flexible, rellevància jurídica i aplicació simultània a tots els municipis.

Per últim, les característiques més pròpiament logístiques i de decisió política s'han de decidir i acordar atenent al conjunt dels tres àmbits d'actuació del projecte Territoris Serens: CICLE DE VIDA, ECONOMIA I TERRITORI I ENTORN.

3.2. Agenda

El cronograma per a la consecució de les 3 línies de TERRITORI I ENTORN preveu un període d'**entre 15 i 21 mesos**, fins el moment de l'aprovació i vigència del **Pla especial** d'integritat paisatgística (línia d'actuació 1 i 2):

- **Preparació i redacció tècnica del Pla especial:** 9-12 mesos
- **Tramitació, aprovació i aplicació del Pla especial:** 6-9 mesos

I, sense efectes de vigència:

- **Adaptació posterior dels planejaments municipals:** 24 mesos

El **Pla de gestió** dels treballs col·lectius pel paisatge (línia 3) es realitzaria en paral·lel i, atès que demana una redacció i complexitat menor, si no sorgeixen contratemps podria aplicar-se després de **3 o 4 mesos** destinats a l'elaboració del document, independentment de l'estat en que es trobi el Pla especial de les altres línies d'actuació.

Figura 4. Cronograma dels treballs tècnics segons les fases de treball

Ordre	Títol fases de treball	Actuació	Període
Fase 1 Identificació de l'objecte de les actuacions	Elements de pertorbació paisatgística	Línia 1	3-4 mesos
	Espais oberts de valor diferencial	Línia 2	
	Paratges d'intervenció paisatgística	Línia 3	Continuat
Fase 2 Identificació de les estratègies a desenvolupar	Directrius d'adaptació urbanística	Línia 1	4-5 mesos
	Directrius de preservació urbanística	Línia 2	
	Definició de les brigades del paisatge	Línia 3	2-3 mesos

Ordre	Títol fases de treball	Actuació	Període
Fase 3 Redacció dels instruments	Pla especial d'integritat paisatgística Territoris Serens	Línia 1	2-3 mesos
		Línia 2	
	Pla de gestió treballs col·lectius pel paisatge	Línia 3	1 mes

La figura 4 es remet exclusivament a la durada prevista pels treballs tècnics i, en aquest sentit, confirma que en els primers 3-4 mesos es podria disposar del pla de gestió i en els següents 6-9 mesos del pla especial a tramitar. Previ als plans, les tasques principals a realitzar es concreten a la figura 5.

Figura 5. Principals tasques previstes per les fases de treball de cada línia d'actuació

Fase	Tasques principals	L1	L2	L3
1	Consulta planejaments urbanístics			
	Municipal: àrees de creixement en sòl urbanitzable	■		
	Municipal: espais d'interès en sòl no urbanitzable		■	
	Territorial parcial: estratègies de creixement dels nuclis			■
	Consulta estudis, treballs i iniciatives existents			
	Estudi Polígons industrials de la Vall del Ges, Orís i Bisaura	■		
	Criteris d'ordenació del territori i del paisatge del Lluçanès		■	
	Catàleg del paisatge: mapes de valors especials i estètics		■	
	Base SIGPAC: SIG parcel·lari agrícola		■	
	Xarxa de custòdia del territori: espais i entitats de custòdia			■
	Validació dels criteris i l·lindars			
	Revisió i adaptació en els casos pertinents	■	■	■
	Identificació pròpiament d'elements, espais i paratges			
	Descripció i justificació per a cada cas	■	■	■
	Elaboració suport cartografia SIG	■	■	■
	Col·laboració i contrast tècnic, polític i social dels territoris			
	Consulta consorcis, representants tècnics i polítics	■	■	■
	Participació d'interessos i propietaris directament implicats		■	■
Difusió ciutadana: entitats, agents i societat en general		■	■	
2	Estudi d'estratègies i recursos existents			
	Desclassificació, compensació i reclassificació de sòls	■		
	SAE supramunicipals: Egiburuberrí (Oarsoaldea) i les Camposines (Terra Alta)	■		

Fase	Tasques principals	L1	L2	L3
2	Parcs agraris: Gallecs, Hortes Santa Eugènia, Vall d'en Bas, Pla Montserrat		■	
	Plans especials de protecció: Montseny, Zona volcànica Garrotxa, Guillerics		■	
	Politique paysagère intercommunale, Haute-Bruche		■	■
	National Trust Working Holiday			■
	Validació i desenvolupament de les estratègies			
	Revisió i adaptació de l'orientació estratègica inicial	■	■	■
	Redacció íntegra de cada estratègia, segons:	■	■	■
	- Descripció i justificació per a cada tipologia d'element, espai o paratge	■	■	■
	- Elaboració suport cartografia SIG	■	■	■
	Col·laboració i contrast tècnic, polític i social dels territoris			
	Consulta consorcis, representants tècnics i polítics	■	■	■
	Participació d'interessos i propietaris directament implicats	■	■	■
	Difusió ciutadana: entitats, agents i societat en general		■	■
3	Redacció dels instruments (derivats de les fases 1 i 2)			
	Pla especial d'integritat paisatgística de Territoris Serens		■	
	Pla de gestió dels treballs col·lectius pel paisatge			■

Cadascuna de les fases prèvies a la redacció del plans es tanca amb el consens tècnic, polític i social necessari. Això permet agilitzar l'elaboració dels documents conclusius de la tercera i última fase de treball. És a dir, el document normatiu del pla especial i el document programàtic del pla de gestió, recullen i formalitzen els criteris i decisions consensuades en les fases d'identificació dels objectes d'actuació (fase 1) i de les estratègies a desenvolupar (fase 2).

4. ANNEXOS

Annex 1. Justificació d'un model de territori diferent

1. Per què un model de territori?

En els últims anys hi ha el convenciment generalitzat, no només en el nostre país, que les actuacions sobre el territori han pecat d'un excessiu *laissez faire* davant la lògica del mercat del sòl i de les directrius economicistes. Atribuïm a aquest *deixar fer* a certes particularitats del món occidental que ens trobem: malbaratament del sòl i dels recursos naturals, ús extensiu i fragmentat del territori, mobilitat dispersa i desenfrenada, pressió ambiental (Tarroja, 2000).

En conseqüència es parla de crisi del model territorial o del model de desenvolupament que ha imperat des de la dècada dels cinquanta. Més aviat, però, el què ha succeït és una manca flagrant d'un model real, hegemònic i sostenible sobre un objectiu de territori futur, que ens dirigís els mitjans i mecanismes per al seu acompliment progressiu i que, en última instància, ens privés d'arribar a l'extrem a on hem conduït als nostres territoris.

A quin territori aspirem? La necessitat de donar resposta als problemes més immediats i més pròxims ha anat posposant la resposta a aquesta pregunta i fins i tot a subestimar-la. El model reactiu d'intervenció s'ha imposat sobre un model proactiu i preventiu (Estela, 2006) i, per tant, a efectes pràctics ha semblat innecessari o secundari pretendre que ens dotéssim d'una reflexió, degudament meditada i estratègica, per definir un projecte de futur concertat sobre el nostre territori a totes les escales, sigui el nostre país, siguin els nostres municipis.

Però què és i què no és un model territorial?

1.1. Definició d'un model territorial

Independentment de possibles definicions més ortodoxes, l'experiència ens demana una especial atenció a determinats trets distintius, els de més càrrega significativa. Així hauríem d'entendre i assumir que un model territorial:

➤ És una definició del territori actual en termes de territori ideal i factible a llarg termini, i a partir de la qual s'estipula a quina direcció es deu tota acció pública i privada d'interès col·lectiu que des de llavors es dissenyi i s'executi.

Per tant, no és una definició de bones intencions (només), desvinculada de la presa de decisions polítiques i col·lectives diàries, relegada a la conceptualització d'un imaginari de territori utòpic i inoperant.

➤ És una definició del territori entre els territoris, de més i menys proximitat, la recerca d'un lloc, o potenciació o correcció del que es té. Posicionar-se respecte escales més i menys àmplies, dotar el territori d'una identificació o voluntat geoestratègica.

No és la competitivitat la clau que ha de manar aquesta voluntat de situar el territori entre els altres territoris, sinó la complementarietat i els avantatges cooperatius que existeixen,

actual i potencial, entre els diferents territoris.

➤ *És una definició del territori* en termes de reptes i oportunitats de desenvolupament a totes les esferes (urbanística, ambiental, econòmica i social) però desgranant aquells aspectes que són més rellevants o decisius, que són grans inductors de canvi.

No és, per tant, un catàleg exhaustiu d'objectius. No és la tasca de la modelització d'un territori i sí, en canvi, tenir la capacitat de discernir els elements o factors claus que poden tenir un efecte dominó en cada esfera de desenvolupament.

➤ *És una definició del territori* en sentit únic i intransferible, fet a mida. No pot ser d'altra manera si entenem que la realitat de cada territori és distinta i específica, per bé que òbviament pugui compartir característiques i objectius amb altres territoris.

No és, en tot cas, una còpia. Reproduir el mateix model per a dos o més territoris diferents és simptomàtic d'un model amb buits de contingut i de força, és caure en la banalització de l'exercici que exigeix la conceptualització d'un model.

➤ *És una definició del territori* integrada i concertada. D'una banda, integrada perquè els objectius de cada esfera de desenvolupament han d'encaixar entre ells. De l'altra, concertada perquè ha de ser validada per tots els agents territorials implicats.

No és, així, la suma inconnexa d'objectius sectorials, només posats un darrere l'altre en un mateix document, ni tampoc l'elaboració políticotècnica sense la perspectiva de baix a dalt (bottom-up) ni dels preceptes de la governabilitat (governance).

➤ *És una definició del territori* al qual s'aspira amb la facultat de poder perseguir-la. És a dir, de dotar-la suficientment de mitjans o operativitat política, tècnica i econòmica. S'ha de tenir capacitat per definir però també per decidir i fer d'un model una realitat.

Així com és desencertat contemplar estratègies o accions sense l'objectiu marc que proporciona un model territorial, és inert la definició d'un model sense possibilitat de fer efectives les estratègies i accions que se'n desprenguin.

El què és un model territorial i, tant o més, el què no és, ens posa de manifest que una definició ambiciosa i rigorosa del terme és complexa i exigent, en cap cas gratuïta. I, tanmateix, amb un model territorial podem ordenar i depurar estratègies i accions, evitar duplicitats, incongruències, incompatibilitats o perjudicis, treballar envers un horitzó o un escenari de territori ideal, marcar un camí i no perdre'l de vista. Aquest ha de ser el perquè de definir un model de desenvolupament territorial. Més que ser possible la seva definició, és imprescindible.

1.2. Bases d'un model territorial

La situació dels nostres territoris ens obliga a afrontar reptes importants. Reptes per reconduir l'absència d'una pauta de desenvolupament menys insostenible per als nostres territoris. Abans ja hem dit, o induït, que aquests reptes no són exclusius dels nostres municipis, del nostre país, ni tan sols del territori europeu. I és precisament a aquesta escala, l'europea, que podem obtenir referents

oportuns per emmarcar unes bases consensuades per a la definició avui d'un model de territori sigui quin sigui el seu perímetre.

A l'any 1999 es publicava l'Estratègia Territorial Europea. Des de llavors disposem d'una proposta de futur per als nostres territoris i uns principis en els quals atènyer-se. Una proposta i uns principis que han estat majoritàriament assumits pel pensament territorial contemporani. Es pot dir que aquella publicació ha donat el tret de sortida formal a una nova manera d'entendre els territoris –el paper, les relacions, les funcions, les necessitats– en el que avui anomenem una **nova cultura del territori**, aires nous per a una nova ordenació del territori, per a una nova oportunitat de definir i complir un model territorial de desenvolupament igual de dinàmic com d'equilibrat.

És lògic doncs que tenint reptes comuns tinguem també consignes compartides. Aquí en destacarem unes quantes. Les bases d'un model territorial i de les estratègies que se'n derivin han de situar-se entorn a nous objectius, no únics però sí ineludibles, que responguin a la necessitat de (Tarroja, 2001;...):

- i. un model de desenvolupament local,
- ii. unes relacions policèntriques entre territoris,
- iii. un discurs (objectius i estratègies) socioambiental, i
- iv. una coordinació vertical i horitzontal entre territoris.

a) Un model de desenvolupament local

La pròpia estratègia europea subratlla, literalment, que “las tendencias de desarrollo territorial a largo plazo de la UE dependen sobre todo de (...) la creciente importancia de las autoridades regionales y locales y de su función respecto al desarrollo territorial” (CE, 1999, p. 7). Des del que és global pren valor el que és local. Mentre avancem en la globalització del territori més important esdevenen les particularitats locals.

No en va la identitat, la singularitat, de cada lloc és el principal condicionant però també el principal actiu per elaborar un projecte de desenvolupament. Un model o projecte de territori ha de ser tan original, o fins i tot creatiu, com ho pugui arribar a exigir les seves especificitats i potencialitats. Ja no té discussió la importància que des del món local es dissenyin els objectius i estratègies del propi territori, és una tasca a fer des de dins, no donada des de fora i menys copiada des de fora.

Així pren relleu la proximitat a la realitat local i per això es dóna, es reconeix i s'exigeix, protagonisme a les comunitats locals perquè confeccionin les seves pròpies bases de desenvolupament. Qui millor coneix les fortaleses i debilitats actuals, i els reptes i oportunitats de futur, és el propi territori i per això és a qui li correspon idear el seu futur dotant-se d'un model específic com específic és el seu territori.

b) Unes relacions policèntriques entre territoris

“Els territoris ja no es plantegen només en termes de les seves relacions amb Barcelona, sinó de les interrelacions i possibilitats de col·laboració en xarxa entre totes elles i amb els territoris adjacents” (IERMB, 2003, p. 11). Aquesta és una conclusió extreta d’Alexandre Tarroja sobre les noves formes de pensar el territori aplicades a les diferents regions catalanes. La proposta rau en enfortir una Catalunya en xarxa, amb una estructura territorial on hi tinguin cabuda les relacions multidireccionals en detriment d’un model radial entorn Barcelona, fer oblidar aquella concepció de macrocefàlia barcelonina. En tot cas s’afirma que el projecte de futur de l’àrea barcelonina i els de la resta del territori català no tenen perquè ser contradictoris sinó, justament, complementaris.

És a dir, el discurs centre-perifèria ha quedat desfasat. S’imposa la substitució de les velles relacions jeràrquiques per les noves relacions en xarxa, capaces de propiciar un desenvolupament policèntric i equilibrat del territori en la direcció de demana la mateixa estratègia territorial europea. L’objectiu no és altre que defugir dels rols de domini o submissió funcional d’un o altre territori, i que no permeten articular un territori de territoris amb projectes distintius i competitius portes endins alhora que capaços de complementar-se portes enfora. El desenvolupament territorial policèntric permet moderar la polarització territorial i, a més, aprofitar el potencial de cada territori i establir una relació de cooperació amb els altres.

c) Un discurs (objectius i estratègies) socioambiental

Un model territorial ha d’anar proveït d’una dimensió ambiental i social explícita entorn a dos objectius genèrics però centrals: (a) sostenibilitat ambiental en l’ús i ocupació del medi, i (b) cohesió i equitat socioeconòmica per a la igualtat d’oportunitats. Aquests són dos eixos d’un discurs inevitablement inherent a tota visió de futur en la progressió dels nostres territoris. I és així per la urgència que tenim per, d’una banda, gestionar prudentment els recursos i el patrimoni natural i cultural i, de l’altra, trencar barreres socioespacials en el desenvolupament i atenció a les persones.

Es parla d’invocar un gir decidit, ambiental i social, per vincular eficaçment aquests dos conceptes en l’esdevenir dels nostres territoris. Afrontar i reconduir la inèrcia actual d’un creixement quantitatiu, expansiu i dispers en l’ocupació del territori, alhora que intensiu o abusiu en les formes i usos. Afrontar també, paral·lelament, els factors d’exclusió socioterritorial, de greuges comparatius entre geografies diferents, que obstaculitzen l’equalització d’oportunitats d’accés a serveis, coneixement i comunicació. N’és un bon exemple l’anomenada fractura digital entre territoris, social i també econòmica.

A fi de comptes, la sostenibilitat no és només ambiental, també és social i també és econòmica, i així s’expressa l’estratègia territorial europea quan planteja procurar per un desenvolupament equilibrat i sostenible a través, especialment, del reforç de la cohesió econòmica i social.

d) Una coordinació vertical i horitzontal entre territoris

Coordinació vertical, o de govern multinivell, perquè són moltes les instàncies de govern que poden

arribar a intervenir en un territori –des de l'administració municipal fins a l'europea i passant per totes les àrees i departaments competencials de cadascuna d'elles– i que en masses ocasions posa al descobert un desgavell d'objectius i estratègies, d'esforços duplicats o d'iniciatives contradictòries. Per tant, es fa evident la necessitat d'una nova forma de govern, interinstitucional, d'una governabilitat de diàleg i concertació entre tots els ens públics que tenen veu i responsabilitat en el disseny i consecució d'un model de territori.

I, d'altra banda, coordinació horitzontal entre territoris perquè les intervencions en una localitat o regió tenen repercussions en d'altres de més o menys abast i mesura, per bé que és a l'escala local a on aquests efectes poden arribar a ser molt rellevants. Per tant, l'intercanvi de visions i projectes entre territoris veïns o amb vincles importants, pot facilitar l'entesa i encaix de les diferents formes de desenvolupament que es tinguin, harmonitzar objectius i estratègies, deconstruir competències o rivalitats, aprofitar sinèrgies i valors afegits a partir d'aquest contacte coordinat de perspectiva horitzontal.

2. Per què un model de territori rural?

Les Comarques Centrals estan en un moment de canvi. La Regió Metropolitana impulsa el creixement cap a zones més perifèriques i exerceix una forta pressió cap a aquests nous sòls. Com a conseqüència, les Comarques Centrals hauran de desplegar estratègies que els permetin afrontar-ho amb capacitat directiva proactiva. En cas contrari el projecte territorial vindrà fet des de fora (IERMB, 2003).

Anteriorment hem procurat justificar que el fet de dotar un territori d'un model de desenvolupament ha de ser una necessitat més que una possibilitat. En un territori rural encara és més aquesta necessitat. La cita que precedeix aquest capítol fa referència a les comarques centrals, entre elles Osona, i la seva relació amb la regió metropolitana. La mateixa reflexió seria vàlida, extrapolable, entre territoris més ocupats i territoris més lliures, entre territoris urbans i territoris rurals.

Bona part del territori català està sotmès a una forta pressió urbanitzadora, i aquesta part del territori són els espais oberts, agraris, forestals, naturals. Pocs són d'aquests espais els que s'escapen de les temptacions urbanístiques i pocs són els instruments que discernixin quin ha de ser el veritable futur d'aquests espais, si de canvi, si de continuïtat o un híbrid. Ni la classificació del sòl assegura res, un sòl no urbanitzable pot ser un sòl no urbanitzable de moment, un espai lliure pot ser un espai disponible per a ser ocupat, construït o travessat, per edificacions i infraestructures.

Els espais naturals disposen de certs recursos per preservar la seva coherència i funcionalitat, ecològica i paisatgística, davant interessos constructius (ex. figures de protecció, informes d'impacte vinculants). Els espais agrícoles pràcticament ni això, tal i com últimament s'ha debatut en el seminari *La futura llei d'espais agraris de Catalunya* (2008). Els esforços per concebre, regular i actuar els hem bolcat sobre les taques urbanes i les taques protegides, mentre que la taca dominant de la resta d'espais s'ha vist receptora de les principals transformacions territorials. En ella hi ha

tingut cabuda tota mena d'infraestructures, activitats i construccions periurbanes, agroindustrials i turístiques. Possiblement, l'error més greu és que estem permetent l'extensió i assimilació d'una lògica de ciutat, difusa i dispersa, sense ni abans saber si aquesta és la direcció escollida per aquests espais oberts.

És aquest el model escollit dels territoris rurals? La majoria d'aquests territoris són avui permeables no només a una manera de consumir sòl i recursos, sinó que també tenen a l'aire l'esdevenir de tendències summament accelerades i preocupants, com són l'abandonament d'activitats tradicionals, la manca d'autocontenció laboral, l'envelliment de la població o, per exemple també, la pèrdua de les relacions humanes. S'ha arribat a afirmar que un dels reptes pendents, i més importants, és com dotar a molts dels espais oberts d'un sentit i funcionalitat econòmica i productiva que, en darrer terme, és l'única que en pot garantir la pervivència i el manteniment d'aquests espais.

Però, realment el món rural pot decidir per ell mateix quin model de desenvolupament territorial vol? El pot definir per separat del món urbà? Almenys se'ns acut 2 aspectes a considerar:

- i. les fronteres del món rural i del món urbà, i
- ii. l'autonomia en el poder de decisió, gestió i finançament.

a) Les fronteres del món rural i del món urbà

S'ha escrit molt sobre el què és rural i el què es urbà i si realment existeix una frontissa prou clara entre aquests dos termes. Una de les últimes i encertades reflexions ens l'ha ofert el seminari *Món rural, món urbà* del Congrés Món Rural (2006). Si ens remetem a l'àmbit de la planificació dels nostres territoris, l'Estratègia Territorial Europea no dubta a tractar, textualment, de dualisme anacrònic entre camp i ciutat justificant-se en la creixent interdependència que existeix entre aquests dos espais, i fet pel qual es destaca que s'hagin de considerar més com a socis que com a competidors. S'insisteix, en aquest sentit, que camp i ciutat són una única entitat funcional i territorial i que, com a tals, han de compartir un enfocament integrat en l'ordenació del territori. Superar una falsa divisòria entre escales i conceptes, entre rural i urbà, a fi de copsar les mútues i constants influències que es tenen i que per això les fa parts d'un mateix territori o regió.

De fet, implícitament hem estat insistint en aquesta direcció. Però també hem insistit en la diferenciació dels llocs com a clau que és i serà un dels actius i condicionants principals dels territoris. Cert és que la dicotomia o dualitat món rural - món urbà s'ha esfumat en molts aspectes, com cert és també que els espais rurals mantenen uns trets distintius evidents, sigui des dels usos dominants del sòl, sigui fins a l'accés als serveis bàsics. Així no hi ha fronteres funcionals entre camp i ciutat però –potser justament per això– cal que els espais rurals es dotin d'un model o projecte de territori.

Avui un mateix pot sostenir la concepció de la Catalunya ciutat –afirmar que cada cop més som ciutadans d'un mateix territori– i al mateix temps assegurar que la ciutat difusa del territori o la ciutat sense límits és massa exagerat i artificial, per exemple Barcelona en relació a Catalunya o Vic en

relació Osona. Ignasi Aldomà (1999) sosté que el discurs sembla anar darrera de la realitat, que “la realitat no barcelonina o la ruralitat apareixen com a fenòmens sense capacitat d’iniciativa o sense mèrits propis o, senzillament, com a anècdotes històriques i com a fenòmens absents de la nova urbanitat que abasta tot el territori” (p. 11). A vegades resulta que el fet rural simplement no apareix, es prescindeix. *Catalunya cap al 2020. Visions sobre el futur del territori* (Ullied, 2003) és un bon exercici de reflexió sobre les possibles realitats de futur del nostre país, excepte que tota consideració envers l’existència rural del territori hi és absent, bé perquè s’obvia, bé perquè es menysté, bé perquè s’assimila a la realitat urbana. En tot cas, aquest buit de la realitat rural en la concepció de país és per si sol revelador i preocupant.

Insistir doncs que el món rural i el món urbà són realitats estretament interrelacionades però no per això són ni han de ser realitats idèntiques, seria absurd, pervers, inviable. I és més, si ambdós móns són imprescindibles, particularment al món rural li urgeix decidir quina direcció han d’emprendre els seus territoris perquè entre altres coses “pot quedar-se sense el seu element més identificatiu: els pagesos i les pageses (...). En un món canviant, on l’obertura dels mercats esdevé compatible amb la demanda creixent de la traçabilitat dels aliments i la potenciació dels productes locals, on el fenomen de la immigració i els alts índex de persones nouvingudes conviu amb el revifament de festes i costums populars, on es fa palès el repte per la innovació i tanmateix per la tradició, i on el concepte de progrés sostenible s’està configurant com a inevitable, l’existència i el diàleg entre el món rural i el món urbà té més sentit que mai” (Seminari *Món rural, món urbà*, conclusions p. 11).

b) L’autonomia en el poder de decisió, gestió i finançament

Capacitat de decisió i la capacitat econòmica o d’inversió van agafades de la mà i aquesta obvietat seguirà essent un llast important, o força asfixiant, per als ajuntaments i formes de govern local del nostre país mentre no es procedeixi a la reforma del sistema competencial i fiscal de les tres administracions bàsiques: estatal, autonòmica i local. Resoldre el finançament de l’administració local està a l’aire i això malgrat que hi ha un consens unànime en reconèixer que els recursos econòmics a aquesta última, o primera, escala hi arriben de manera totalment obsoleta i precària.

Mentrestant, paradoxalment, els ajuntaments arriben a assumir més competències que les atribuïdes perquè és la primera institució pública a on la població s’hi adreça per demanar respostes. Si a un poble o a una ciutat hi ha un dèficit en assistència social, en promoció econòmica o altre, és l’alcalde o alcaldessa qui dóna rostre a l’administració i qui pot haver de decidir sobre uns serveis i uns costos davant la inoperància, lentitud o negativa de la instància a qui realment li correspondria. Però també arriba a succeir el contrari encara que amb els mateixos efectes de descrèdit per a l’autonomia municipal: que per no deixar perdre una subvenció l’equip de govern local decideixi acollir-se a unes línies d’inversió marcades, estipulades, des d’institucions d’àmbit superior (europees, estatals, autonòmiques) malgrat que internament no es considerin línies d’accions prioritàries.

A la migradesa en la capacitat econòmica dels municipis s’hi suma un altre fet greu: la procedència

dels principals ingressos. Els fons de recaptació municipals més importants provenen de les llicències d'edificació que generen l'impost de construccions, i de les obres finalitzades que generen l'impost de béns immobles. En canvi, des de la modificació de la Llei d'Hisendes Locals (desembre de 2002), l'impost d'activitats econòmiques gairebé ha desaparegut en els municipis amb empreses petites sense, però, que l'Estat hagi compensat als ajuntaments la totalitat d'ingressos que deixen de recaptar. 2 conseqüències o deduccions clares:

- i. El fet de preservar els espais oberts és una dificultat econòmica afegida per als ajuntaments. Els ajuntaments que han estat consumint i consumeixen més territori són els que generen més ingressos. La suficiència financera dels municipis entra en contradicció amb la política de preservació d'usos i recursos. L'ocupació del territori ha esdevingut moneda de canvi per obtenir capacitat financera.
- ii. La pèrdua de recursos financers es cobreix amb una major fiscalitat en la majoria de municipis de menys entitat demogràfica, i això perquè el Fons de Participació en els Tributs de l'Estat no disposa que el retorn dels recursos als ciutadans sigui igualitària independentment del nombre d'habitants del municipi a on es visqui.

3. Per què un model de territori rural i serè?

Serè: Exempt de tot torbament; que reflecteix la tranquil·litat de l'ànim.

Aquesta és una definició presa del diccionari sobre el sentit figuratiu de serè. Serè, tranquil, lent, pausat, conceptes que estan a l'alça en la nostra societat contemporània, postmoderna. En una era on el temps, l'espai i els recursos es consumeixen de pressa, succeeix que a més velocitat, més cerquem la pausa, la tranquil·litat, la serenitat. I sens dubte, a on més i millor es pot garantir, preservar i oferir aquests valors és en el món rural (CPRE, 2006).

Lentitud en temps de rapidesa per un sentit i estil de vida més humà i ambientalment correcte. Paul L. Knox (2005) s'ha referit al món ràpid (*fast world*) en el qual vivim com a producte de la globalització econòmica i cultural, com a resultat d'aquesta societat en xarxa, interconnectada i dominada pels fluxos de capital, idees i gent (Castells 1996). Una uniformitat conduïda per aquesta expansió i voracitat del capitalisme actual que ha tingut conseqüències socials i ambientals, i on la ciutat ha esdevingut el paradigma d'aquestes conseqüències. La ciutat ha arribat a ser presentada com un continu mancat d'autenticitat, sense llocs, una geografia urbana de no llocs. Tal extrem està faltat de rigor –tot és lloc si és un espai socialment construït, inclús un McDonald (Tuan, 1977)–, en tot cas és innegable que volem tornar a envoltar-nos d'espais amables, de paisatges amb una empremta retro, ni que sigui fruit d'una inspiració del llegat patrimonial creada, fictícia o momificada. Aquesta lectura és transferible a tots els àmbits, personals i col·lectius.

El mateix Paul L. Knox escriu que com més ràpida sigui la difusió d'una cultura i estil de vida universal, més gent valoritzarà les identitats locals. Com més ràpides siguin les autopistes de la

informació i la immersió al ciberespai, més gent voldrà sentir-se i relacionar-se en un lloc i unes persones tangibles. O com més ràpid és el ritme de vida per acumular beneficis materials, més gent valorarà el temps lliure. En definitiva, hi ha una seguretat que creix i creixerà el desig per recuperar referents culturals, socials, tradicionals, espirituals, un interès pel què s'ha anomenat la redescoberta de la *cultura del lloc* (UNCHS, 2001). En tenim 2 exemples prou eloqüents en els moviments *cittaslow* i *slow food*.

No entrarem a fons en la caracterització d'aquests dos moviments però sí destacar aquí que ambdós, *cittaslow* i *slow food*, comparteixen unes inquietuds ecològiques i humanistes i una filosofia basada en el viure bé i viure pausadament, prenent el millor del passat per projectar un millor present i futur. Aquesta és una opció personal i compartida per una comunitat que decideix portar un estil de vida desvinculat de les tendències o modes dominants, globalitzades. El bon menjar, els productes locals, els entorns saludables, les economies sostenibles, el ritme de vida relaxat o les relacions personals, són les deferències per aquests moviments que defensen les petites realitats en un món cada vegada més interconnectat.

Aquests moviments, i en particular el *cittaslow*, no es lliuren de crítiques ja en la mateixa concepció descrita. La possibilitat de crear comunitats isolades i enquistades en una dèria per un passat idealitzat és evident. Però, tanmateix, més aviat el perill més propens recau sobre el fet de poder convertir un lloc *slow* en un lloc musealitzat per a visitants i residents temporals. Un lloc massa revaloritzat per poder garantir la continuïtat de la població amb poder adquisitiu modest (gentrificació), i fins i tot massa cotitzat per evitar un creixement urbanístic amb formes i usos contraris als principis originaris. Les expectatives de turisme han estat clars detonants perquè una filosofia de viure hagi transcendit a l'esfera política –en l'interès d'administracions locals per adherir els seus municipis en la xarxa de ciutats lentes–, però complertes les expectatives es pot donar la paradoxa que s'hagi anat en detriment o perjudici de la població i valors locals que justament eren objecte de preservar. Això si no es preveuen uns objectius i unes estratègies que vagin més enllà d'una mirada, interès o fixació turística (no intrínscica) pel paisatge, el patrimoni historicocultural, els productes típics i la bona cuina, la cohesió social, la qualitat de la vida i la creativitat (ANCI, 2005).

Els moviments *slow* tenen un altre perill: la banalització o vulgarització de la seva filosofia, dels seus orígens. Avui la xarxa *cittaslow* i *slow food* l'integren un centenar de ciutats de tot Europa i hi ha ciutats en llista d'espera per entrar-hi, entre les quals Pals, Palafrugell i Begur (Catalunya), Bigastro (Alacant), Mungía i Leketio (Biscaia), i Pozo Alcón (Jaén). Només prenent coneixement d'aquests ciutats ens podem a preguntar, en un cas extrem, què hi ha al darrera de l'etiqueta *slow* a part de ciutats amb menys de 50.000 habitants. N'hi prou de formular unes bones intencions per aconseguir una marca de distinció per a una ciutat? L'etiqueta *slow* pot esdevenir una etiqueta merament comercial d'un territori? I, sobretot, si són tants els perills, per què pretendre crear un model o projecte de territori rural inspirat amb l'*slow* urbà?:

- perquè en la ciutat tenim un bona prova pilot per prendre nota sobre el què cal perseguir i el què cal evitar (ex. indissociar espai productiu & espai reproductiu), no és un experiment territorial que parteix de zero, i
- perquè és en el territori rural a on amb més coherència és pot formular un projecte de territori serè. Si per definició simple el món ràpid és en un món urbà, el món lent és en un món rural.

Bibliografia

Aldomà, I. (1999) *Amb el permís de Barcelona: l'altra Catalunya urbana*. Lleida, Pagès, 282 p.

ANCI (2005) *Il futuro dei piccoli comuni. Indagine previsionale per il periodo 2005-2010*. Camelot, 80 p.

CE (1999) *Estrategia Territorial Europea. Hacia un desarrollo equilibrado y sostenible del territorio de la UE*. Comisión Europea, 89 p.

CPRE (2006) *Saving tranquil places. How to protect and promote a vital asset*. London, Campaign to protect rural England, 13 p.

Estela, O. (2006) *La planificació estratègica com a eina per a la definició i implantació de models territorials dinamitzadors del desenvolupament econòmic dels territoris de la província de Barcelona. Les agències de desenvolupament local*. Barcelona, Diputació de Barcelona, 31 p.

Font, T. (dir) (2002) *Les tècniques de cooperació intermunicipal i la seva reforma*. Sèrie Elements de debat territorial. Barcelona, Diputació de Barcelona, 145 p.

Knox, P.L. (2005) *Creating ordinary places: Slow cities in a fast world*. A: *Journal of urban design*. Routledge, vol. 10, núm. 1, 1-11.

Ludevid, J. et al (2003) *Bases per a una estratègia territorial de les Comarques Centrals*. Sèrie Elements de debat territorial. Barcelona, Diputació de Barcelona, 227 p.

IERMB (2003) *Estratègies territorials a les regions catalanes*. Barcelona, Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 202 p.

Tarroja, A. (2000) *Per un discurs socioambiental en les estratègies de desenvolupament del territori*. Sèrie Elements de debat territorial. Barcelona, Diputació de Barcelona, 57 p.

Tarroja, A. (2001) *L'estratègia territorial europea, un referent per al canvi de cultura en les polítiques territorials a Catalunya*. A: *Papers*. Barcelona, Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, núm. 35, 59-69.

Tarroja, A. i Camagni R. (2006) *Una nueva cultura del territorio: criterios sociales y ambientales en las políticas y el gobierno del territorio*. Barcelona, Diputació de Barcelona, 750 p.

Tuan, Y.F. (1977) *Space and place: the perspective of experience*. London, Arnold, 235 p.

Ulled, A. (2003) *Catalunya cap al 2020. Visions sobre el futur del territori*. Barcelona, Pla Governamental CAT 21 i Observatori de Desenvolupament Estratègic a Catalunya de la Generalitat de Catalunya, 158 p.

Annex 2. Presentació d'iniciatives singulars en sostenibilitat

1. Cittaslow
2. Territori lenti
3. Smart growth network
4. Eco-towns
5. Transition towns
6. Redefining progress
7. Prince's Foundation for the Built Environment
8. SPARSE
9. Campaign to Protect Rural England
10. Tranquillity maps
11. Communauté de Communes de la Haute-Bruche

1. Cittaslow

- Moviment constituït pels alcaldes de Greve in Chianti, Bra, Orvieto i Positano, i l'associació Slow food (Itàlia, 1999).
- Un centenar de ciutats associades de 10 països diferents i 6 ciutats de l'Estat a l'espera: Pals, Palafrugell, Begur, Bigastro, Mungía i Lekeitio i Pozo Alcón.
- Filosofia:
  - Viure bé i viure a poc a poc (afanyar-se lentament).
- Requisits:
  - Ciutats de menys de 50.000 habitants
  - Compliment de 59 punts en matèria de:
    - política ambiental
    - política infraestructural
    - tecnologies per a la qualitat urbana
    - valorització de les produccions autòctones, i
    - implicació ciutadana.
- Documentació:
  - Cittaslow International Charter (2008)
- Web:
  - <http://www.cittaslow.net>
  - <http://www.cittaslow.org.uk/>
  - <http://www.slowfood.com/>

2. Territori lenti

- Concepte desenvolupat per Emmanuel Lancerini, autor de la tesi *Territori Lenti* (2004) presentada a la Università luav di Venezia, Dipartimento di Urbanistica.
- Definició:
  - Territoris que mantenen un caràcter rural que, sense ser zones deprimides, cerquen camins originals de desenvolupament
  - Afinitat amb noves corrents d'Europa relacionades amb l'interès d'estils de vida diferents
  - Rebuig per les estratègies de desenvolupament exogen i interès per progressar a un ritme lent
  - Condició de complementaritat i coexistència amb els territoris "ràpids"
  - Lentitud com a metàfora, no com a condició d'endarreriment, sinó com a capacitat d'imaginar trajectòries de desenvolupament al marge del punt de vista merament economicista.
- Documents:
  - *I territori lenti. Paesaggi, imprese, abitanti: una nuova geografia dei valori territoriali.* (Ponència a Seminari Territoris Serens: 16/11/07, Universitat de Lleida)
  - *Territori Lenti* (article facilitat per X3 Estudis Ambientals).

3. Smart growth network

- Iniciativa de l'US Environmental Protection Agency amb altres administracions o ens d'interès públic (1996).
- Objectiu marc:
  - No renunciar a créixer ni a fer-ho lentament, sinó de manera smart.
- Prioritats:
  - qualitat i sostenibilitat del medi,
  - oportunitats econòmiques, i
  - sentit de comunitat.
- Projectes per a nous assentaments urbans. Criteris de (Delaware Valley Smart Growth Alliance, Greater Philadelphia):
  - localització,
  - densitat, disseny i diversitat d'usos,
  - transport / mobilitat / accessibilitat,
  - medi ambient i
  - comunitat i participació.
- Documents:

- *This is smart growth*
- *Choosing Our Community's Future*
- *Building Our Future: A Guide to Community Visioning*
- *Getting to smart growth. 100 policies for implementation* (2 vol, en, es)
- Webs:
  - <http://www.smartgrowth.org>
  - <http://www.delawarevalleymartgrowth.org>
  - <http://www.smartgrowthamerica.org>

4. Eco-towns

- Iniciativa en debat del govern anglès (2007) amb suport condicionat del CPRE.
- Projecte noves ciutats de 5.000-10.000 habitatges sota criteris d'eficiència i minimització.
- Criteris:
  - medi ambient i CO₂,
  - disseny,
  - transport,
  - comunitat,
  - treball & habitatge,
  - salut, i
  - usos del sòl.
- Avaluació d'habitatges sostenibles (Code for Sustainable Homes, 2006):
  - energia i CO₂,
  - aigua,
  - materials,
  - aigües pluvials,
  - residus,
  - pol·lució,
  - salut i benestar,
  - gestió, i
  - ecologia.
- Webs:
  - <http://www.cpre.org.uk/news/view/471>
  - <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/pdf/ecotowns>
  - <http://www.communities.gov.uk/thecode>

5. Transition towns

- Moviment fundat per Rob Hopkins (2008), editor del web Transition Culture i impulsor de

plans d'acció energètics de transició a Kinsale (Irlanda) i Totnes (Anglaterra).

- Xarxa actualment amb més de 60 localitats, principalment de la Gran Bretanya, que han impulsat iniciatives de transició energètica.
- Objectiu:
  - Respondre als reptes del zenit o crack del petroli i del canvi climàtic.
- Missió:
  - Explorar i aplicar accions pràctiques per reduir les emissions de carboni i la dependència als combustibles fòssils.
  - Construir localitats resistents i elàstiques, prou autosuficients en recursos essencials en cas d'emergència (aliments, energia, etc).
- Documents:
  - *Kinsale 2021. An energy descent Action Plan (2005)*. Accés web: <http://transitionculture.org/wp-content/uploads/KinsaleEnergyDescentActionPlan.pdf>
  - *Oil independent Oakland Action Plan (2008)*. Accés web: <http://www.oaklandnet.com/Oil/pdfs/OIO-ActionPlan-020608.pdf>
- Webs:
  - <http://www.transitiontowns.org/>
  - <http://transitionculture.org/>
  - <http://www.transitionbristol.org/>
  - <http://transitiontowns.org/Kinsale/>
  - <http://totnes.transitionnetwork.org/>

6. Redefining progress

- Entitat amb seu a Oakland (1994), proporciona eines d'avaluació sota criteris d'economia sostenible.
- Instruments:
  - Ecological footprint
  - Sustainability indicators
  - Genuine progress indicator
- Webs:
  - <http://www.rprogress.org>
  - <http://www.sustainablemeasures.com>

7. Prince's Foundation for the Built Environment

- Fundació benèfica presidida pel príncep de Gales i suport de patrocinadors, entitats i col·laboradors.

- Exponent anglès del moviment New Urbanism nascut amb el projecte urbanístic de Seaside (Florida, 1981).
- Objectiu:
  - Promoure i posar a la pràctica eines de planificació, disseny i construcció respectant la història, el medi i l'estètica
- Principis:
  - Accessibilitat i connectivitat
  - Diversitat i mescla
  - Estructura tradicional
  - Densitat creixent
  - Transport públic i lleuger
  - Sostenibilitat
  - Qualitat de vida
- Documents/instruments:
  - *New Urbanism: comprehensive report & best practices guide*
  - *SmartCode version 9.2 amb manual*
  - Enquiry by Design
- Web:
  - <http://www.princes-foundation.org>
  - <http://www.smartcodecentral.org>
  - <http://www.newurbannews.com>

8. SPARSE

(Sparsity Partnership for Authorities Delivering Rural Services)

- Associació de 85 ajuntaments rurals anglesos (2005?).
- Organització de suport: Rural Services Partnership, 200 membres públics i privats.
- Motius:
  - els costos en la dotació de serveis són majors en les àrees rurals,
  - el govern central no compensa aquests costos addicionals,
  - disminueixen els serveis i la seva qualitat (greuge comparatiu).
- Documents:
  - *Rural Manifesto 2005/06*
  - *Sustaining Rural Communities Consultation*
- Webs:
  - <http://www.sparse.gov.uk/>
  - <http://www.ruralservicespartnership.org.uk/>

9. Campaign to Protect Rural England

- Entitat que des de 1926 impulsa campanyes i exerceix de lobby pels interessos del territori rural d'Anglaterra.
- Línies d'acció a totes les escales (nacional, regional i local) i suport públic i privat de més de 60.000 socis.
- Objectius:
  - Fer transcendir les amenaces de l'Anglaterra rural en l'àmbit ambiental, econòmic i social, i promoure solucions positives
  - Aportar arguments fonamentats i exercir pressió per influenciar a l'opinió pública i a la presa de decisions a tots els nivells
- Principis:
  - Creure que un camp productiu, divers, tranquil i bonic és fonamental per la qualitat de vida de la gent a on sigui que visqui
  - Creure que el paisatge hauria de ser valorat per si mateix
  - Valorar les fites individuals i col·lectives a tots els nivells de l'organització
  - Esforçar-se per ser competents, constructius i actuar amb integritat
- Àmbits de treball:
  - paisatge,
  - planificació i desenvolupament, i
  - agricultura i alimentació
- Web:
  - <http://www.cpre.org.uk>

10. Tranquillity maps

- Metodologia desenvolupada des de centres de recerca de les universitats de Northumbria i Newcastle, amb el suport de Campaign to Protect Rural England i The Countryside Agency.
- Mapa de tranquil·litat d'Anglaterra, any 2006, a partir de 44 paràmetres avaluats i una precisió de 500x500 m.
- Objectius directes i indirectes:
  - Mesurar la tranquil·litat del territori anglès amb una metodologia innovadora
  - Identificar els espais i llocs de més vàlua per experimentar tranquil·litat
  - Corroborar els beneficis físics, mentals i espirituals dels espais tranquils
  - Constatar factor decisiu en la valorització turística dels espais rurals i naturals
  - Reclamar el paràmetre "tranquil·litat" en la planificació i gestió territorial
- Fases de treball:

- Enquesta a 1.300 visitants d'espais rurals sobre el significat de tranquil·litat
- Modelització SIG: cartografia vinculada a la base de dades de l'enquesta
- Capes d'informació cartogràfica: (impactes positius i negatius)
  - paisatges naturals
  - cursos fluvials, llacs i mar
  - ocells i fauna en general
  - espais àmpliament oberts
  - xarxa viària, ferroviària i rutes aèries
  - contaminació lumínica
  - nuclis urbans
  - concentracions de població
  - infraestructura energètica
- Documents:
  - *Tranquillity Mapping: Developing a robust methodology for planning suport* (2007)
  - *Mapping tranquillity. Defining and assessing a valuable resource* (2005)
  - *Saving tranquil places. How to protect and promote a vital asset* (2006)
- Web:
  - <http://www.northumbria.ac.uk/tranquillity>
  - <http://www.cpre.org.uk/campaigns/landscape/tranquillity>
  - <http://www.countryside-quality-counts.org.uk>
  - http://www.catpaisatge.net/fixters/seminari_ind/presentacions/HAGGETT.pdf

11. Communauté de Communes de la Haute-Bruche

- Associació de 25 municipis de la vall de la Bruche (NE França), impulsors d'un política intermunicipal del paisatge mereixedora d'un reconeixement especial en el Prix du Paysage 2007 du Ministère de l'Ecologie, du Développement et de l'Aménagement Durable.
- Motius política paisatgística:
  - Crisi model econòmic tradicional basat en l'activitat agrària i industrial
  - Conseqüències de la regressió econòmica:
    - abandonament progressiu de les terrasses, prats i pastures,
    - aforestació i degradació del medi,
    - disminució de les potencialitats turístiques
- Objectius:
  - Aconseguir els mitjans necessaris per fer efectiva una política en paisatge
  - Identificar cartogràficament els llocs de sensibilitat i les seves perspectives d'evolució
  - Definir els mecanismes de preservació dels espais adaptant-se a cada lloc, donant

suport preferent als agricultors i implicant al màxim d'actors

- Proposar prioritats d'intervenció atenent al tots els interessos vinculats al paisatge: “els que contempen el paisatge i els que treballen el paisatge”.
- Instrument:
  - Projecte supramunicipal, a l'any 1990, amb 21 actuacions específiques programades en matèria de paisatge.
- Actuacions principals:
  - Creació de 17 associacions de terres de pastura (total: 395 ha de 1.300 propietaris).
  - Rehabilitació de les pastures mancomunades: 380 ha anteriorment abandonades.
  - Organització de dies de treball col·lectiu, anual i voluntari, pel manteniment d'espais.
  - Creació de ramats col·lectius pel pasturatge de zones rehabilitades.
  - Suport a la recuperació dels horts i del cultiu de fruiters.
  - Creació de 2 granges de regeneració agrícola de muntanya (Ferme Relais Agricole).
  - Adquisició, demolició i/o conversió de les antigues fàbriques tèxtils.
  - Assignació anual d'una *récompense paysagère* per les fites paisatgístiques notables.
  - Aplicació d'un programa de rehabilitació i millora del patrimoni arquitectònic.
  - Consecució d'una actitud intermunicipal dels paisatges.
- Documents:
  - *Communauté de Communes de la Haute-Bruche. Une politique paysagère intercommunale*
  - *L'Association Foncière Pastorale. Ouvrir un milieu a vocation pastorale*
- Webs:
  - <http://etatsgenerauxdupaysage.org/>
  - <http://www.hautebruche.com/>
- Imatges:
  - Mostra cartogràfica de zones d'intervenció paisatgística
  - Zona de pastura de gestió mancomunada (Association Foncière Pastorale)
  - Treballs voluntaris de la mancomunitat pel manteniment del paisatge

Annex 3. Il·lustracions

a. Espais tranquils

Pòsters de la publicació *Mapping tranquillity. Defining and assessing a valuable resource*

Font: <http://www.cpre.org.uk/campaigns/landscape/tranquillity>

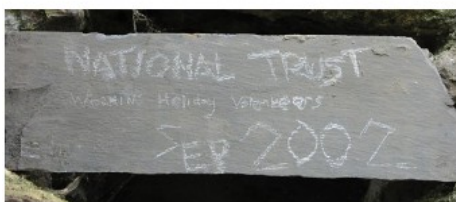
b. National Trust Working Holidays

NT Working Holiday, Windermere, Lake District. Agost 2004

Font: Lynne Donaldson, <http://www.tanuki.org.uk/nt/workhols.html>

NT Working Holiday, Gower, Wales. Setembre 2002

Font: Jonathan Stott, <http://www.jstottphotography.com>

NT Working Holiday, South East Dartmoor, Devon. Abril 2005

Font: Jonathan Stott, <http://www.jstottphotography.com>

NT Working Holiday, Winkworth Arboretum, Surrey, Febrer 2002

Font: Jonathan Stott, <http://www.jstottphotography.com>